

Aromânu Riga Fereu și Revoluția Grecească dela 1821

de profesorul V. Diamandi-Aminearul

Savantul profesor și marele istoricograf d-l N. Iorga, într-o discursă finită la Academia, a vorbit de Cartografia lui Riga Fereu, despre care mi-am propus să scriu în coloanele „Adevărului Literar”, cu atât mai mult, căc acel Riga Fereu era de obicei aromânească.

Riga Fereu supranumit „Velesinu” după cum el insuși se îscăla, s-a născut din părinți Aromâni în târgul Velesinu de lângă Volu, de unde și-a luat și supranumele de „Velesinu”. Deoarece în vechea astă târgul se numea Feres, de aceea și-a zis și Riga Fereu. El s-a născut la 1753 după unii, iar după alții la 1757. Înălță de când era copil avea inclinație pentru carte și s-a și dus în centrul cultural din Pyleon lângă Volu, ca să învețe și să asculte prelegerile invățătorilor greci-pe-dagog Antim Gazi. Apoi deveni institutor în satul Kiso tot din tîmul Pyleon. Văzând că orizontul acelaș finit era prea mic pentru el, părăsi Thessalia, ducându-se la Constantinopol, de unde trece la București ca să-și completeze studiile învățând limbi franceze și arabă. Ajungând în Iași întră mai întâi în slujba boierilor și în bunele grăile ale Domnitului Mavrogheni care apreciau meritul și desfășurarea lui numai secretarul său particular.

După moartea profesorului său, Riga fu numit Dragomanul Consulatului Francez din București. Prin înalță demnitate ce capătă legă relații cu cele mai înalte personajii din București, cu mari și bogăți negustori și jărei și cu clerici: Armatolaci și Albanezi, cărora le comunică marii său plan pentru redescoperirea națiunii grecești. Legă corespondență cu mari personajii din Occident și în special cu marelul Napoleon.

Planul lui Riga nu se mărgină numai la libertatea Greciei, dar la reînființarea întregului Stat Bizantin.

In Vlahie, cum spunea el, se dedică Muselor sub a căror invocări, alcătuindu-mă întrăzii renunță. Înălță zis al lui Riga Fereu „Ospote Palicaria”.

In privința culturii capătate în București se exprimă astfel Nicolopoulou (2): „Fu în București, orașul care era atunci avut „in oameni de merit de diferite națuni și în cărți alese cu „privire la literatură și știință, că Riga, de multă vreme lacom „de a se instrui, și căpătă cele mai înalte cunoștințe”.

Din București Riga s-a dus la Viena unde publică harta geografică a Peninsulei Balcanice cu capitala în Constantinopol, tipărit pe furi un tratat asupra războiului sub titlu „Encyclion Strategicon” precum și poezia intitulată „Thuros Imnos (Doinin Vysos) (3), o altă poezie „Toate națiunile lugă”. A publicat deasemenea volumul al IV-lea al Tânărului Anacharsis și Scalo deliciilor amoroase.

Tot timpul căt a stat la Viena, un an și jumătate infiltră în conaționali lui atașații cauzei grecești ideia și entuziasmul pentru liberarea Greciei de sub jugul turcesc.

Aflând de trecrea lui Napoleon Bonaparte în Italia (4), celăi corespondență cu El, apelând la ajutorul lui pentru liberarea Greciei, cerându-i și arme. Napoleon condus de ideia că să-și ia focul și în Orient, și plăcu apelul lui Riga și dispuse ca rugămintea lui Riga să fie săptăna.

Aflând Riga Fereu, că Franțeza ocupări Venetia pornind din Viena intră în întâmpinarea lui Napoleon, dar fatalitatea fu ca el să se destaine unui grec negustor din Triest numit Antoniu Koroneu din Chios, al căruia asociat, un oarecare grec din

RIGA FEREU

mitrie Economu din Cojani, il denunță Austriacilor. Lucrul acesta îl aduse moarte.

Faptul se întâmplă astfel:

Cu zece zile înaintea plecării sale din Viena, trimisese lui Antoniu Koroneu din Triest 12 lazi cu poezile sale și un pliș cu scrisori adresate lui Napoleon. Tocmai atunci Koroneu lipsei din Triest fiind dus în Istrija, incăt laziile cu poezii și pliș cu scrisori fură primeite de Dimitrie Economu Cojanitu, asociatul lui Koroneu, care pricepea de ce e vorba deschisă plișul și după ce citi scrisorile adresate lui Napoleon se duse și le predă guvernatorului Triestului, Baron Tetorek, explicându-i că și Riga și că este el pericolul Austriei. Guvernatorul îi recomandă disperație până vine Riga Fereu, că să pue măna pe el. După puține zile săi în Triest atât Riga Fereu că și Perrevoi fară să bănuască cătușă de puțin că sănătatea încălzișă și urmărișă de sbirii guvernatorului. El poposiră la hotel Regal, hotel situat lângă mare. Într-o din nopti pe când Riga se pregătește să se duce la consulatul francez, spre a solicita protecție consulului francez, d-l Brése, el se pomenește pe neșteptate în camera lui cu un ofiter, care întrebă nemijeste, cine e Riga? Riga nebănuind nimică răspunde că este el, după care ofiterul, chemând doi soldați, lăsați în coridor, le ordona să-l păcească.

Riga în intervalul acestă putu să arunce în mare de pe ferestra hotelului un mare pliș cu scrisori destinate diferiților comercianți ce puteau să fie și ei compromisi, dimpreună cu peșteva având inscripția: „Pentru credință, patrie, lege și libertate”.

Nu treu multă vreme dela plecarea ofiterului în chestiune și guvernatorul Triestului se prezintă lui Riga, întrăbandu-l cănd nemijeste, cănd frântușează de unde este și încotro merge; apoi îl mai întrebată despre celalt coleg din cameră. Riga nu divulgă numele lui Perrevoi, ci declară că e un boier de călătorie și că intenționează să se duce la Padua, că să studieze medicina. Guvernatorul înțeindează în spusele lui Riga, ordona să-l păcească.

În altă cameră a hotelului, în timp ce Riga fu pus sub pașă, Riga la despărțirea de Perrevoi și statuții să meargă la consulatul francez unde să declare că e Parghet, pentru că Parga pe acelă vremur depindea de Franță.

După 14 zile dela cele întâpte, guvernul din Viena dădu ordin pentru arestarea lui Perrevoi, ca complice cu Riga. Autoritățile triestene nu îndrăsniră să-l aresteze, pentru că Perrevoi purta la părăie tricolorul francez. Cu toate acestea fu nevoie să se prezinte la interogatori însoțit de dragomanul consulatului, iar la urmă a fost sfătuit de consul să picăce din Triest, temându-se de un asasinat.

După terminarea anchetei dela Triest, atât Riga Fereu, că și Andreia Koroneu, demnitarul lui, fiind și el arestat, fătu trișit sub escortă la Viena, spre a fi examinată împreună cu ceilalți cincisprezece printre care figura: Doctorul Dimitrie din Ianina și alții.

Riga Fereu ca să pue capăt cercetărilor și aducerii sale la Viena, încercă să se sincronize, băgându-și de trei ori în pantece micul cuțităș ce îl finea ascuns, dar păzitorii lui alertăând în grabă și răpiră cuțitășul din mâna, raportând faptul guvernatorului.

După vindecarea rănilor, Riga fu trimis la Viena unde fu supus la noi cercetări împreună cu ceilalți 15 însă denumiți îndată cu el. Împăratul Austriei se hotără să-l trimite Sultanului, mai târziu în urma intervenției lui Tipaldă, reprezentant Turciei din Viena.

Autoritățile austriace executară ordinul împăratesc, predând în mainile Pașaiei din Belgrad, care făcea tot posibil să-l trimite la Constantinopol, dar nu putu, căci Pasvantogiu (5) linea foarte multă la Riga.

Aflând și Ali Paşa Tebelan satrapul Ianinei de nemorocirea lui Riga și dorind să-l scape, trimise un curier special (tătar) la Belgrad către Paşa de acolo, ca să nu-i facă lui Riga nici un râu, că să-l trimite la Ali Paşa la Ianina, scriindu-i că va interveni la Sultan în favoarea lui. Tocmai intervenirea a încălzișă și Ali Paşa fu fatală sărmănumui Riga, deoarece îl înțelegea pe Paşa Belgradului, care hotără atunci pierrea lui și scriind lui Ali Paşa, că regretă de nesatisfacerea dorinței, primind prea târziu scrisoarea, ceea ce nu era adevarat; căci după primirea acelei scrisori fatale, Paşa Belgradului ordonă să îl scoată din temniță unul căte umil, spumându-le că s-a ordonat să-i pună în corabile și să-i pornească spre Constantinopol; în loc însă să-i pornească spre Constantinopol, au fost aruncăți în Dunăre.

Ultimul fu Riga, care după atitudinea soldaților ce înțelegea în celula temniței ca să-l ia, înțelege de soarta celorlăți; tovarășii ai lui, așteptând și el ocașia să-l salvă. Când soldații se apropiu să-pue măna pe Riga, fu isbit așa de tare pe coadă în piept de Riga încât soldațul căzu la pământ amețit. Faptul fiind comunicat Pașei, acesta ordonă împușcarea lui Riga (6). Doi soldați turci intrără în temniță și scoțând din braț pisoalele, le îndreptă spre Riga, dar înainte ca să tragă în el, Riga pricăpă gestul lor pronunțând ultimele cuvinte: „Ești apothecum cu paliciară, arțelon sporon escorpisa, erhe i ora na sinaxi to Ethnos mu to glikon korpon”, ceea ce însemnează: „Astfel mor cei bravi, destul sămăntă am semănat, va veni ora ca magia va culege roadele”. Aceasta s-a întâmplat în Aprilie 1818.

Astfel se stinse primul Martir al liberării Greciei, care fu și precursorul Revoluției dela 1821. După ucidere trupul lui fu aruncat în Dunăre.

Grecia recunoștează acestuia mare Martir i-a ridicat la Athena și în fața Universității o prea frumoasă statuie, iar pentru noi Aromâni este o mândrie națională.

V. DIAMANDI-AMINEARUL

1) Ch. Perrevoi Apomimoneomata, Polonica Atena 1836
An. N. Gudas VII paralelă t II p 123 Atena 1870 (in Bibl. A. Române No. A 2735).
Nicolopoulou Notices sur la vie et les écrits de Riga Paris 1824
Triandefil Barba-Amineanul Anamnistis Filopatridos Paris 1861
Germintus Insurrection et Régénération de la Grèce
Spiru Lambrou Apocalipsis peri la Martiriu lui Riga
Legrand Documenti inediti Concernant Riga et Recueil de Chausse Populaires grecques
Salhas. Elema Anecdota. Iorghiadi I. Thessalia
Fauvret Chants Populaires de la Grèce. Marcelus Chants du peuple en Grèce.
Finlay. Hist of Greece.
Ponqueville Hist dela Regeneration grecque et Voage dans la Grèce Paris 1824
Gordon Hist of the Greek Revolution
Tricupis Istoria tes Elinikis Epanastaseos
Frantz Epitomijit tes Elinikis Epanastaseos
An. Historical Sketch of the Greek Revolution by Howe New York 1828.
2) Nicolopoulou. Notices sur la vie et les écrits de Rigas pag. 2 Paris 1829.
3) Spiru Lambrou. Disertatie intitulată la cercul literar „Parnassos” din Atene în 1916 publicată în ziarul „Nea Elias” din 21 Ian. 1916.
4) Moniteur de la République française An. VI din 1798 No. 271.
5) Pasvantogiu era Guvernatorul Vidinului pe acea vreme.
6) Spiru Lambrou într-o disertatie intitulată la Cercul „Parnassos” din Atene în 1916 asupra Poetilor Riga, Vilara și Christophori și publicată în ziarul „Nea Elias” din 21 Ian. 1916 susțină, că Riga a fost strangulat.

Pastel de iarnă

Mulți căt zările abia-i încap,
murmurând cu glas adânc îlanit,
brații năși, cu guguri albi 'n cap,
în amurg se clătină greci
ca un nefărășt convoie
de călugări strani...

Lungi lor munte flutură
fremâldând și scutură
umbre reci
peste troenitele potec...

civăță cu lătrat păgân
mușcă fumuria înserare...

Iar colo: coliba pădurarului bâtrân,
stând pe-o râna, printre ramuri cală
somnoros cu ochi de sticlă mată
cum pătrarul lunii 'n zare
își înfinge vârful cornului —
și, în grea giubea de nea
bine 'nășurată, ea
trage-alene din ciubucul hornulut...

George Voedica

Sonet

DE-AI FI VENIT IUBITO..

Când cea din urmă frunză se scutură în vânt,
Aș împărțit cu tine tristețea de mormânt
Ce-o port, de-altele vreme, în suslet îngropată.

De-a-i fi venit când iarna întinde-al ei vestinărt
Pe lacuri, pe câmpie, pe înimă 'ngețătă —
Cuvintele 'ngețele — nespuse altădată —
Eterna mea durere în tine-ar fi răsfrânt.

Dar vîi călcănd usoară pe-al florilor covor
În zimzel de albine și murmur de istor,
Tu vîi când înfloreste înțâl transafir!
Si primăvara tace al gândurilor glas...

Durerile-mi trecute la ce să și le 'nșir?
Iți dau copilăria ce 'n suslet mi-a rămas!

Victor Eftimiu

DIN MAPA ARTİSTILOR

Schițe și studii, de MARIA C. STEURER

Din bâtrânescul conac

Plouă furtunos în noaptea astă, deasupra liniei conacului, prieten...

Plouă spumegos și pustiu imi apăsa odăția cu obloanele trase, ca promoresca în toamnele moldovenesti.

Pândarul cîng, pe care harul dumnezeiesc l-a mai dăruit și cu albea pe ochi, suzeră ciudat și impusă bufinete din urla conacului. Te miri ce mai păndește, de ce tipă și logofătul, sus, în fundul pomăului, la povară unde sosește carăle cu pruncă: te miri de ce și mai fac fărăni plecăciuni, când toate's aici triste, fără rost, mici și sterpe...

Nimic me se petrece neobișnuit, și ai putesc spune pe de rost că se vor mai întâmpla: duci o viajă plătoasă, monotonă, că trăia după un hrisov tichit de o mină drăgoș de ascuțită. Ploile de toamnă te alunga în casă, uți de nisipuri uscate a pământului din dosul zâvoiului, unde și ai plimbăt totă vară desătăcineea desnădejdii, de via unde și ai străpîzit dinții cu agurda, de vânătoare ipurilor de pe podisul duzilor, visesei la cele de care sălăbiciunea te nu le-a putut înșapăt și toate sfârșesc în som, și gol...

Imi scrii că Oltul a rupt malurile, a desărăcat stejarii și a înecat bulgaria podagrosului tau unchiu?

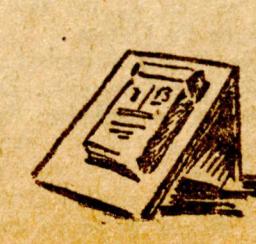
De ce se simți neasfumat? Privilejia neastăpărată de acolo, mai scăzută pătună, și năzare vederea unor puteri ascunse, desătăcute, dar cuugătă, numai, că pe mine m'a toti nebună blândă și veselă a vremilor așezate, a privilegiilor gospodărești de aci.

Anii fug repezi ca un vânăt urmărit de gonaci, tinerețea se spulberă și noi, nu ne cîntim: pîrlita ni s-a sublat, glasurile ni s-au moleștit muierete, minile ni-au luncat pe poteci strânte și desnădejdeu nu ne mai aprind! Am incrementat noi, în drum, ca niște bolovani de cas. Ne-am lăsat tunii de ființă noastră, cum se lasă gardurile vii de lemn căinase și am devenit accesa: bucură, logofăt, argajii, oaspeții care vin și pleacă dela comac, lăsând în urmă, ușoară păreri de râu!

Noi puternici am murit și slăvita ne fie pomenește!

Cărțile bichisite și învățătura dascăllor ne-a îngropat sub ruini de înțelepicu, care ne falim înaintea fețoarelor bâtrâne și bisericioase și a cocoranelor cu ochelari pe nasuri strâmbă!

Noi am murit, prietenă!

ION CALUGARU

Lumină

Poeme în proză

Doi orbi mergeau pe drumul vieții și căuta lumina.
Și dintre cei ce căuta lumina, unul avea un chip bun,
ză și înțeunat cu albe plete: — celalt, avea un chip senin
și înțeunat cu bucle negre.

Si cel înțeunat cu bucle negre păsă violo, nu sovâia,
să ochi fiesă lucia dorință: „Mai înțe făt! — simă soarele cum urcă după munți” — și trăgea pe-acel înțeunat cu albe plete.

Iar cel înțeunat cu albe plete, păsă cu greu și trema,
prin căi uscate, stânci severe, codri tainici, sesuri sterpe.
Nădejdeasă îl atragea și durea la lângă, iar înimă spusă
că nu va găsi lumina, — și după dânsul ei trăgea pe cel călăt de viață.

Si cel călă